

**Інформаційна довідка
щодо проекту Закону України
«Про внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінального
процесуального кодексу України та Кримінально-виконавчого кодексу
України щодо гуманізації законодавства у сфері виконання кримінальних
покарань»
(реєстр. № 15003 від 05.02.2026)***

***Анотація.** В інформаційній довідці досліджуються підстави декриміналізації діянь, передбачених статтею 391 Кримінального кодексу України «Злісна непокоря вимогам адміністрації установи виконання покарань», у контексті проекту Закону України (реєстр. № 15003 від 05.02.2026) (далі – законопроект).*

Розглядається відповідність законопроекту вимогам Конституції України, основоположним засадам правотворчої діяльності, нормам чинного законодавства, що визначає підстави, порядок призначення та відбування кримінальних покарань.

***Ключові слова:** кримінальна відповідальність, правопорушення, покарання, злісна непокоря, установа виконання покарань, засуджений.*

Вступ

Гуманізація пенітенціарної системи як пріоритетний напрям у діяльності держави визначено одним зі стратегічних результатів, якого прагне досягти Україна на шляху інтеграції до європейського співтовариства. Дорожня карта з питань верховенства права¹ містить окремий блок заходів, які присвячені приведенню пенітенціарної системи у відповідність до стандартів Ради Європи та виконанню рекомендацій Європейського комітету з питань запобігання катуванням чи нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню.

Приведення кримінального законодавства у відповідність до міжнародних вимог актуалізують питання декриміналізації діянь, передбачених статтею 391 Кримінального кодексу України (далі – КК України), що передбачає відповідальність за злісну непокору вимогам адміністрації установи виконання покарань, а також удосконалення кримінального процесуального та кримінально-виконавчого законодавства України щодо застосування заходів стягнення до осіб, позбавлених волі.

Законопроектом пропонується виключити статтю 391 КК України; внести зміни до Кримінально-виконавчого кодексу України (далі – КВК України) щодо: виключення тримання у виправних колоніях максимального рівня безпеки осіб, засуджених за злісну непокору вимогам адміністрації виправної установи (стаття 140 КВК), заходів стягнення, що застосовуються до осіб, позбавлених волі (статті 132, 133, 134, 135 КВК України); внести зміни до статей 537, 539 Кримінального процесуального кодексу України (далі – КПК

¹ Дорожня карта з питань верховенства права. URL: https://eu-ua.kmu.gov.ua/wpcontent/uploads/UA_Dorozhnya_karta_z_pytan_verhovenstva_prava_2.pdf

України) щодо порядку вирішення судом питань, що виникають під час виконання вироку.

Основна частина

Визнаючи необхідність законодавчого удосконалення підстав кримінальної відповідальності за злочини проти правосуддя загалом та щодо порядку відбування покарання зокрема, вважаємо за доцільне зазначити таке.

Відповідно до вимог статті 391 КК України обов'язковою умовою для притягнення засудженого до кримінальної відповідальності за злісну непокору адміністрації є застосування до нього стягнення у вигляді переведення до приміщення камерного типу (одиначної камери) або переведення на більш суворий режим відбування покарання.

Проте, як свідчить практика призначення покарань, такі стягнення накладаються на засудженого за дрібні порушення (неприбрані вчасно постіль, приміщення тощо), що створює правові підстави для кваліфікації таких дій засудженого як злочин, за який передбачено покарання у виді позбавлення волі строком до трьох років. Така ситуація не відповідає принципу співрозмірності злочину та покарання, оскільки фактично кримінальне покарання передбачено за діяння, кожне з яких не є кримінальним правопорушенням, а має дисциплінарний характер.

Відсутність чітких критеріїв визначення поняття «злісна непокор», «інша протидія адміністрації у законному здійсненні її функцій» призводить до суб'єктивної оцінки з боку адміністрації установи виконання покарань та створює ризики зловживань і фактичного тиску на засуджених.

Існування складу злочину, передбаченого статтею 391 КК України, не відповідає концептуальним положенням чинного кримінального закону щодо відмови від адміністративної преюдиції та декриміналізації діянь, суспільна небезпечність яких не є великою і боротьба з якими вважається достатньою шляхом застосування заходів адміністративно-правового, дисциплінарного, цивільно-правового або іншого впливу.

Загалом прийняття законопроекту позитивно вплине на стан правового захисту засуджених від свавілля співробітників установ виконання покарань та припинення практики зловживання останніми необґрунтовано широким інструментарієм кримінальної репресії засуджених, їх дискримінації понад встановлені законодавством обмеження, обумовлені кримінальним покаранням.

Попри це, варто підкреслити, що декриміналізація діянь, передбачених статтею 391 КК України, потребує стабільно працюючої системи виконання покарань, альтернативних дисциплінарних і соціально-виховних засобів та методів роботи із засудженими, спрямованих на запобігання та/або припинення протиправних дій з боку засуджених, комплектування штатів кваліфікованими працівниками, які впроваджують у свою діяльність елементи безпеки, а також чіткої та апробованої стратегії роботи із засудженими, які систематично порушують порядок відбування покарання.

Положення законопроекту щодо набрання чинності законом не враховують приписів Конституційного Суду України, викладених у Рішенні від 15 квітня 2020 року № 2-р(П)/2020, де зазначено, що відповідно до принципу

верховенства права важливо передбачити розумний часовий проміжок між офіційним оприлюдненням закону й набранням ним чинності.

Висновки

Зміст статті 391 Кримінального кодексу України не відповідає принципам гуманізму, правової визначеності та забезпечення прав людини. Декриміналізація злісної непокори вимогам адміністрації установи виконання покарань потребує запровадження інших механізмів впливу на засуджених, передбачених кримінально-виконавчим законодавством.

*Дослідницька служба
Верховної Ради України*

**Цей документ підготовлений Дослідницькою службою Верховної Ради України як довідковий інформаційно-аналітичний матеріал. Інформація та позиції, викладені в документі, не є офіційною позицією Верховної Ради України, її органів або посадових осіб. Цей документ може бути цитований, відтворений та перекладений для некомерційних цілей за умови відповідного посилання на джерело.*